

BREŠKI NOVEC IZ GUTENWERTHA Z UPODOBITVIJO METLIŠKEGA GRBA

Arheološke najdbe pričajo, da je bila Bela krajina poseljena že v prazgodovini in antiki. V starejši železni dobi ali halštatu so Belo krajino naselili Iliri, v mlajši železni dobi oziroma lateni pa Kelti, kasneje pa je ozemlje že spadalo pod rimsko oblast. Prvo naselje novega trga v mestu Metlika je nastalo v vasi Rosalnice in se kasneje premaknilo na grad Metlika. »Ultra monetom« ali »dežela onstran gora« je prvo ime, ki ga zasledimo za poseljenost krajev pod Gorjanci, to pa se leta 1228 imenuje »regio que Metlica dicitur« ali v slovenskem prevodu »pokrajina imenovana Metlika (Dular, 1986, 8).

Bela krajina je do 12. stoletja politično spadala pod hrvaško oblast, v zadnjih letih tega stoletja pa so žezlo nad omenjenim območjem prevzeli Višnjegorci. Njim je lastništvo Bele krajine pripadalo tudi v 13. stoletju, v naslednjih stoletjih pa se je to precej spreminjalo z ženitvami in dednimi pogodbami. Zadnja predstavica višnjegorskih grofov, Sofija, se je poročila s Henrikom IV. Meranskim in mu prinesla v doto posesti v Beli krajini. Po njegovi smrti leta 1228 je posestva prevzela Neža Meranska, ki se je poročila z avstrijskim vojvodo Friderikom, po njegovi smrti pa se je vnovič poročila s koroškim vojvodo Ulrikom III, po smrti katerega so posestva prešla na njegovega bratranca češkega kralja Otokarja II. Konec 13. in v 14. stoletju je Metlika spadala pod goriške grofe in v 15. stoletju je prešla pod Avstrijske vojvode.

V 14. stoletju Novi trg mesta Metlika že potrjuje meščanske pravice, ki jih je pridobil leta 1365 od goriško-tirolskega grofa Adalberta, v 15. stoletju, natančneje 1444, pa Metlika že dobi pečat, na katerem je prikazana trdnjava z dvema krokarjema - slika 1. V letih, ki so sledila, je Metlika izkusila tudi nemalo ropov, večkrat pa je bila tudi požgana s strani Turkov.

V bogati zgodovini občine Metlika se velja osredotočiti tudi na simbolni pomen izbire njenega grba – pečata. Ta se hrani v Narodnem muzeju v Ljubljani in je bil izoblikovan že pred letom 1444, saj je prvič omenjen v listini iz leta 1444, v kateri je tudi prvič zaslediti metliške mestne sodnike in dvanajstnike, ko so izdali prepoved o zapuščanju nepremičnin "mrtvi roki" t. j. cerkvam in bratovščinam s strani meščanov. Pečat v premeru meri 52 mm, na zunanjem robu ima enojno, na notranjem delu napisa pa dvojno krožnico. Napis se začinja zgoraj ter poteka z desne strani navzdol in z leve strani navzgor, kjer je napis »S` NOVIFORI

: DE · METLIKA.« Sredi pečatnega polja je nizko zidano obzidje iz velikih kamnitih kvadrov z odprtimi vhodnimi vrati. Obzidje ima na vrhu celine in na skrajnih dveh stojita dva navzven obrnjena ptiča. Celotna podoba brez podlage v pečatnem polju še nekako »visi v zraku«, kar lahko morda kot čas nastanka pečata nakazuje tudi na 13. stoletje (Otošec, 1988, 102-104).

Metliški srednjeveški grb s stolpom in obzidjem, na katerem stojita dva krokarja, je izredno podoben upodobitvi, ki jo najdemo na zadnji strani breškega srebrnega novca, ki je dodeljen kovnici Gutenwerth in v knjigi Albina Pogačnika katalogiziran pod P 251- (CNA Cj 51) - slika 2.

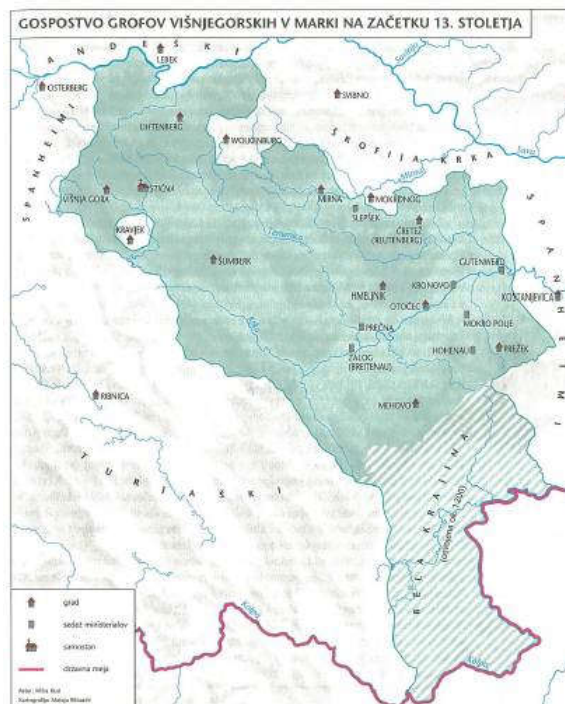
Slika 1: pečat mesta Metlike v premeru meri 52 mm, na zunanjem robu ima enojno, na notranjem delu napisa pa dvojno gladko krožnico. Napis se začne z križem »S' NOVIFORI : DE · METLIKA.« Sredi pečatnega polja je nizko zidano obzidje z štirimi celine na katerih stojita dva ptiča obrnjena na zven s sorazmernim dolgim kljunom, v sredini obzidja pa stoji stolp s tremi celine (Otošec, 1988, 103, 104) Slika: Rus, 1999, 26.

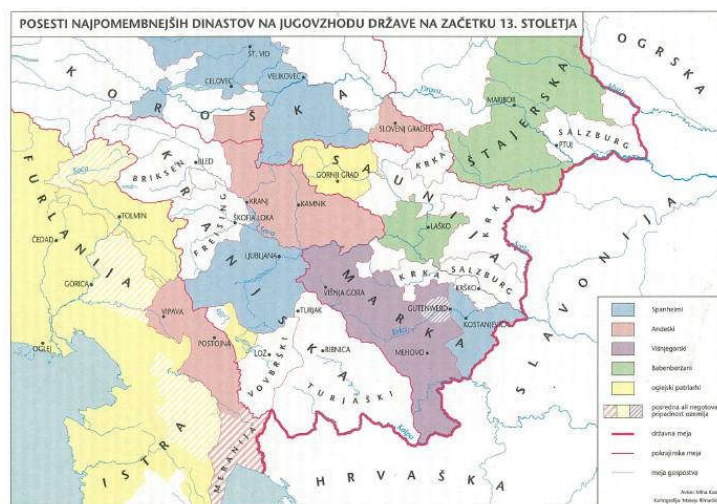
Slika 2: srebrni novček breškega tipa, ki ga je v kovnici Otok – Gutenwerth koval vojvoda Otto VII. Andeški (1228–1229) Na prednji strani je upodobljeno lev v skoku proti desni, pod njim orol z razprtimi krili (grb Andechs- Merancev), na zadnji strani trdnjavski stolp na sredini trojnega hriba, na desni in levi strani stojita dva orla, obrnjena proti stolpu (Pogačnik, 2008, 251) Slika: privatna zbirka.

Razlika med Metliškim grbom in zadnjo stranjo kovanca je v ptičih; na grbu imamo dva krokarja, ki sta s hrbtno stranjo obrnjena od trdnjave in gledata vsak v svojo smer, na novcu pa dva orla, (sodeč po presoji Pogačnika) obrnjena proti trdnjavi. Posebej bi veljalo omeniti pomen dveh krokarjev na gradu, ki naj bi predstavljala čuječnost pred turško nevarnostjo, saj natančnejših obrazložitvev za to v do sedaj dostopni literaturi ni bilo zaslediti (Dular, 1986, 10). Po našem dosedanjem pregledovanju literature, kjer je avtor pečat opisal le kot »dva ptiča«, ni pa se opredelil, kakšne vrste naj bi bila, ni mogoče z gotovostjo trditi, ali sta na pečatu sploh krokarja (Otošec, 1988, 104). Po ljudski pripovedi sodeč naj bi na gradu živela hudobna grofica, ki je svoja dva stražarja začarala v krokarja, saj naj bi na straži zaspala, zaradi česar so Turki vdrli v graščino (Internet, Kamra, 2008).

Sofija Višnjegorska in njen soprog Henrik IV. Meranski nista imela dedičev in tako sta se po smrti slednjega za posesti potegovala njegova brata, oglejski patriarh Bertold in burgundski palatinski grof Oton, nato pa je leta 1229 Zofija Višnjegorska svojo zemljiško posest dokončno prodala svojemu svaku Otonu. Avstrijski vojvoda Friderik se je poročil z Otonovo hčerko Nežo, za doto pa dobil višnjegorsko dediščino – med drugim tudi grad Mehovo in Belo krajino. Višnjegorska dediščina je tako preko Neže Meranske s poroko prešla na avstrijskega vojvodo Friderika, po njegovi smrti pa na koroškega vojvodo Ulrika III.

Zemljevid 1 (Komac, 2006, 127)

Zemljevid 2 (Komac, 2006, 54)

Z zemljevida 1 je razvidno, da so Belo krajino osvojili okoli leta 1200, z zemljevida 2 pa, da je bila Bela krajina v 12. in na začetku 13. stoletja že pod oblastjo Višnjegorskih.

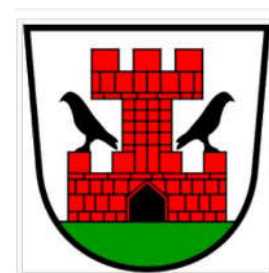
S podatki iz navedene literature lahko sklepamo, da se lastništvo posesti Metlika in lastništvo kovnice v Gutenwerthu usklajujeta. Omeniti je potrebno tudi dejstvo, da je mesto Metlika od Gutenwertha, upoštevajoč današnjo cesto, oddaljeno približno 49 km. Že v prazgodovini je skozi Gorjance vodila »Vlaška – Laška – Hrvaška pot« (Breščak, Lovenjak, Verbič, Leben - Seljak, 2002, 223). Da je bila Bela krajina v prazgodovini tesno povezana s prebivalci Krke, pričajo tudi grobne najdbe na Hrastu in Mačkovcu (Dular, 1986, 7). Glede na geografski položaj Bele krajine in starega srednjeveškega trga je bil najbližji sejem v srednjeveškem trgu Gutenwerth. Tako lahko ob vseh opisanih zgodovinskih dejstvih sklepamo, da je mesto Metlika dobilo grb v obdobju vladavine Meranskih, sčasoma pa so grb – pečat nekoliko spremenili (že pred letom 1444). Spremembe slik starih metliških grbov, in sicer po letu 1444, so razvidne na slikah 3, 4, 5.

Slika 3: stari grb Metlike (Valvasor Internet)

Slika 4: grb Metlike

slika 5: sedanjí grb Metlike

(Valvasorjeva Grbovna knjiga)

Da bi lažje dokazali, da so v srednjem veku nekateri kovanci na eni strani že imeli upodobljen grb določene plemiške rodbine ali določenega kraja, lahko za primer vzamemo breški denar iz kovnice Gutenwerth P 228, 229-(CNA Cj 1) - slika 6. Na tem kovancu je upodobljen freisinški grb z zamorčevo glavo, ki predstavlja sv. Mavricija, poveljnika tebaiske legije, izvirajoče iz Egipta (Rant, 1979, 35). Freisinški škofje so bili lastniki Škofje loke in očitno nanjo prenesli svoj grb, iz katerega je kasneje nastal pečat, na katerem je vidna zamorčeva glava - slika 7. Pečat je iz konca 13. in začetka 14. stoletja in ga hranijo v Loškem muzeju (Otorepec, 1988, 117-122).

Slika : srebrni novc breškega tipa, ki ga je v kovnici Otok – Gutenwerth koval freisinški škof Oton II (1188 –1220) Na prednji strani je upodobljeno doprsje angela z dvignjenimi krili, na zadnji strani je proti levi obrnjena glava sv. Mavricija, nasajena na križ (Pogačnik, 2008, 228) Slika: privatna zbirka.

Slika 7: pečat mesta Škofje loke, pečatnik je okrogel, premera 52 mm z napisom SIGILLVM : CJVJTATIS : LOK, v sredini pečatnega polja sta na obeh straneh upodobljena dva šesterooglata stolpa, med njima je višji stolp s tremi cinami ter pod sredinskim stolpom v sredini okvirja kronana zamorčeva glava obrnjena na desno stran (Otorepec, 1988, 119).

Povzamemo lahko, da obstajata dva Gutenwerška novca z grbom določenega kraja (Škofje loke oz. freisinških škofov in Metlike). Srebrnik so kovali okrog leta 1228, ko je bilo ozemlje v posesti Meranskih, najbližja kovnica Bele krajine pa je bila v srednjeveškem trgu Gutenwerth. Pričakovati je, da je vsak vladar z namenom boljše prepoznavnosti za svoj pečat ali grb uporabil svoje unikatne znake in oblike. Na zadnji strani tega novca sta upodobljena dva ptiča. Ker je novce zelo majhen, ne moremo z gotovostjo trditi, da sta ta ptiča dva orla, lahko bi bila namreč tudi dva krokarja. Pogačnik sicer piše, da gre za orla, toda v to ne moremo biti povsem prepričani, saj je novce za kakšno bolj določeno opredelitev premajhen. Da je zelo težko z gotovostjo reči, za katero vrsto ptičev gre, lahko vidimo s slike 8, ki prikazuje razlike med šestimi novci.

Slika 8: predstavitev različnih žigov istega tipa novca breškega tipa Ottona VII. Andeškega, kjer lahko vidimo največjo razliko v upodobitvi ptiča (Pogačnik, 2008, 251) Slika: privatna zbirka.

O pomenu simbolov živali je bilo v literaturi moč zaslediti, da obstaja več vrst krokarjev in vran. Pomeni samega krokarja ali vrane so lahko različni, saj je bil črni vran pri starih Grkih in Rimljanih spoštovan ptič, v klasični mitologiji je namreč posvečen Fojbu Apolonu, krokar pa je imel v srednjem veku slabo konotacijo; naslanjali so se namreč na interpretacijo iz Svetega pisma, v katerem je zapisano, da Bog poskrbi za lačne mladiče krokarja. Tudi pisec Bestiarija iz Oxforda pravi, da so v Božjem stvarstvu razlage pomena krokarja različne – včasih simbolizirajo preroka, včasih grešnika, včasih hudiča, tako da je pomen krokarja zelo razcepljen in velikokrat zamenjan z vrano (Germ, 2006, 98-101).

Stolp, upodobljen na zadnji strani Gutenverškega novca bi lahko simboliziral grad Mihovo, kjer so Meranski imeli svoj sedež, trije hribi bi lahko simbolično predstavljali bližnje Gorjance. Največja razlika med breškim novcem in metliškim pečatom je v dveh ptičih, na prvem kovancu omenjena dva namreč gledata proti stolpu, na pečatu pa proč od njega. Sprašujemo se lahko, zakaj bi Metličani vzeli vzorec iz Andeškega kovanca. Verjamemo lahko, da se je v srednjem veku prepoznavnost vladarja najučinkoviteje širila in ohranjala s kovanci. Tedaj sodobne tehnologije ni bilo, papir je bil redek, ne le zaradi izdelave, temveč tudi zaradi pomanjkljive pismenosti prebivalstva. Zato so bili kovanci tisti, ki so največ povedali o »lastniku«, uporabljali pa so se tudi kasneje, saj je kovanec predstavljal vrednost materiala – srebra. Na podlagi zgoraj navedenih dejstev lahko zaključimo, da je Metliški grb oziroma pečat nastal iz obstoječih simbolov Andeških, ki pa so bili nato spremenjeni.

Summary

Friesach coin from Gutenwerth which represents a coat of arms city Metlika.

The region of Bela krajina has been populated since prehistoric and antic times. In the early Iron Age or Hallstatt period, Bela krajina was inhabited by the Illyrians and by the Celts during the late Iron Age. Soon the territory fell under the Roman rule.

Politically, Bela krajina until 12th century belonged to the Croatian government. In the years towards the end of that century, the sceptre over the area has been taken over by Counts of Višnja gora.

The author has focused on the comparison between the coat of arms of the city of Metlika and similar coat of arms present on the coin of Brežice, assigned to the Gutenwerth Mint. The city of Metlika's medieval coat of arms is composed of tower and walls on which two ravens are standing. Meanwhile, the coin of Brežice is composed of two eagles, standing each on a hill nearby the castle. Metlika's coat of arms seems to be very similar to the depiction found on the back of the Brežice silver coin, assigned to the Gutenwerth Mint.

The biggest difference between Metlika's coat of arms and the reverse side of the coin is in the birds. On the coat of arms, the two ravens are both standing turned with their backs to the fortress and looking away from it in opposite directions; in contrast, the two eagles on the coin are both turned towards the fortress. These silver coins were minted around 1228, when the territory was in the possession of Dukes of Meran, while the nearest Bela krajina Mint was located in the medieval market of Gutenwerth.

There are still some of medieval coins known, on which coats of arms were depicted by the owners of the mint. Such an example is the Gutenwerth's second coin, on which coat of arms of the Bishops of Freising and the head of St Maurice are shown.

By using the information available in literature, the author concludes that the ownership of the Estate of Metlika matches the ownership of the Gutenwerth Mint. Worth of mentioning is the fact that the distance between the city of Metlika and Gutenwerth is some 49 kilometres, following the today's road. Since prehistoric times the "Vlaška - Laška – Hrvaška" route, led through Gorjanci, connecting Dolenjska and Bela Krajina.

We do not know exactly whether the motive has first been present on Metlika's coat of arms or Gutenwerth coin. It could even be possible that this used to be in fact a coat of arms belonging to a territory owned by the Dukes of Meran, encompassing their properties in both today's Bela krajina and Dolenjska.

During the 13th century coats of arms began to develop on the territory of present-day Slovenia. Visibility of the ruler and his power over a defined territory was effectively supported by certain symbols that were also used on some coins.

Viri:

- Breščak, D., Lovenjak, M., Verbič, T., Leben-Seljak, P. (2002): Nov poznoantični grob z Zidanega gabra na Gorjancih, Arh. vest., 53.
- Dular, J. (1986): Melika skozi stoletja, Belokranjsko muzejsko društvo, Novo mesto.
- Eržen, A. (2009): Grofje Andeški, vojvode Meranski – Bavarska plemiška rodbina in visoki srednji vek na naših tleh, Ljubljana.
- Germ, T. (2006): Simbolika živali, Ljubljana.
- Koch, B. (1994): Corpus nummorum austriacorum (CNA), Wien.
- Komac, A. (2006): Od mejne grofije do dežele, Založba ZRC, Ljubljana.
- Otarepec, B. (1988): Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem, Slovenska matica Ljubljana in raziskovalni center SAZU.
- Pogačnik, A. (2008): Srednjeveške kovnice na Slovenskem, Masta Trade, Numizmatika, Ljubljana.
- Rant, A. (1979): Pfening freisingškega škofa Otona II. Iz kovnice Gutenwerth in problematika loškega grba, v: Loški razgledi št. 26, Škofja Loka.
- Rus, Z. (1999): Kronika mesta Metlike I., Od 12. stoletja do leta 1941, Belokranjsko muzejsko društvo Metlika, Metlika.
- Valvasor, Vajkard, J. Grbi Metlika: <http://www.kamra.si/?module=5&id=131>
- Grbi Krajnski mest Valvasor, http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Grbi_kranjskih_mest-Valvasor.jpg
- Kamra - <http://www.kamra.si/?module=5&id=131>